

“Aquest ha de ser el missatge per als nostres nanos: cal consumir menys perquè d’altres puguin consumir més, així de senzill”

Per Agustí Clua Ferrer
Fotografies de Núria Antolí

Aquest curs 2004-2005, la nostra escola, juntament amb les escoles de la zona, ha estat testimoni d’una sèrie de xerrades organitzades pel Projecte XJT, basades en el consum responsable i la manera com influeix la televisió en els nostres fills. Entre aquestes, al CEIP L’Arenal de Llevant, el president de Justícia i Pau, i professor d’Economia Aplicada a la UAB, Arcadi Oliveres, impartí una lliçó magistral sobre el consumisme que va deixar empremta en la major part de pares i mares que hi van assistir. ‘Un altre món és possible si moderem el nostre consum’, aquest és el missatge que l’Arcadi transmet a tot arreu sense defallir. És per això que hem anat a trobar-lo a la seu de Justícia i Pau, en un desè pis de la plaça de Catalunya, perquè ens en parlés. I sí, amb Barcelona als nostres peus, tot semblava una mica més possible.

Cal consumir menys. Per què ?

AO. Doncs perquè d’altra gent pugui consumir més, així de senzill. Per satisfer les necessitats dels 6.400 milions de persones que poblen la Terra, i si tothom volgués consumir com consumim els privilegiats del Primer Món, caldrien tres planetes. Això es va dir a la Conferència Mundial del Medi Ambient de Johannesburg, del 2002. Com que només en tenim un, i el senyor de l’Índia té el mateix dret que nosaltres a tindre calefacció i aigua calenta, doncs hem de consumir menys. Per exemple, un català o un europeu consumeix vuit cops més energia que un ciutadà de l’Índia. I si a la regió de l’Himàlaia fa molt més fred que aquí, se suposa que necessitarà més calefacció un senyor de l’Índia que un senyor d’aquí. I l’única manera de fer-ho és rebaixar el nostre consum.

"Si tothom volgués consumir com consumim els privilegiats del Primer Món, caldrien tres planetes"

I això, des de casa, com ho fem entendre als fills?

AO. Doncs intentant canviant el nostre model de societat de consum, intentant ser coherents sempre. Hem de ser molt cautes amb allò que la televisió ens explica, sobretot tenint en compte que els joves són el seu principal objecte del desig. Hem de ser suficientment escrupulosos i fer-los entendre als fills que la majoria dels anuncis publicitaris són una enganyifa: que si aquelles vambes Nike que ens demanen costen 60 euros, només 50 cts

d'aquesta quantitat ha anat a parar a l'empresa que l'han fabricat (i d'aquests 50, només 5 aniran a parar al treballador) i que cal, no comprant-les, lluitar contra aquesta injustícia. Llavors, si el nano ens demana una vamba Nike, tot i que les portin els jugadors del Barça i que això és una gran injustícia, li hem d'explicar això i dir-li que no les hi comprarem mai, fer-los entendre aquesta realitat.

I des de l'escola?

Bé, nosaltres carreguem massa tot a l'escola. A l'escola se li hauria de demanar només el que se li pot demanar. Les qüestions de consum les veig més vinculades a la família, al grup d'amics, al comportament dels pares, que no pas a l'ensenyament que pugui donar l'escola. El problema està quan ve Nadal, Reis, quan les famílies volen un cotxe nou... A l'escola hi ha algunes petites coses que sí que podem canviar. Per exemple, un principi bàsic és no fer aquestes festes d'aniversari exhuberants, amb tot de regals, de joguines inútils, de productes embolcallats i enllaunats, etc. La festa es pot celebrar igualment, però a casa, amb una xocolata desfeta i s'ha acabat. Però insisteixo, en general, aquest tema és més de família, d'amics, de mitjans de comunicació.

Els abusos per part de les multinacionals, com ara Nike, Adidas, Ikea..., són només rumors com molta gent pensa?

AO. En absolut. No sé si coneixeu una revista que es diu Opcions, que explica detalladament aquestes pràctiques. Però és que fins i tot consultant la pàgina web d'algunes d'aquestes empreses, ells mateixos admeten aquestes pràctiques abusives.

Per exemple, va ser la Coca-cola qui va pagar la rebuda triomfal de les tropes americanes a la 5a Avinguda de Nova York, després de la primera Guerra del Golf, en la qual es van matar 270.000 iraquians, amb Collin Powell al capdavant. Una desfilada molt similar a la del final de la Segona Guerra Mundial. I això no és periodisme d'investigació: ho diuen ells mateixos ! El que no puc fer jo és anar a la manifestació contra la guerra i després beure'm una llauna de Coca-cola. O tindre els meus diners al mateix BBVA, amb totes les indústries armamentístiques filials que estan cooperant amb la guerra. S'ha de ser coherent, encara que ser coherent del tot no es pot ser mai. Però un mínim de coherència, sí.

Per presumir, aquestes empreses, a les seves pàgines web, expliquen més coses de les que haurien d'explicar, com ara que tenen filials en països poc convenients, que tenen problemes amb els sindicats, casos de contaminació, de corrupció... I és clar, fent una mica de recerca, aquesta informació es pot trobar.

Parlàvem de la televisió com el millor mitjà per fer-nos caure en un consum excessiu. La televisió, cal saber-la veure, com diuen alguns, o l'apaguem directament?

AO. Se'm fa molt difícil contestar, perquè jo no en tinc...

Però l'has vista...

AO. Molt poc. Jo tinc 59 anys i he tingut tele a casa només uns 3 o 4 anys. He passat 56 anys de la meua vida sense tele. En vaig tindre una de segona mà que em van regalar, perquè els meus fills no sortissin anòmals, però quan els meus fills van créixer ja em van dir que no els interessava gens. Per tant, en puc opinar molt poc. De totes maneres, tinc la impressió que la televisió, com totes les coses en aquesta vida, cal saber-la veure, cal saber seleccionar. Tinc la impressió que la major part de la programació, no només els anuncis, són d'un contingut buit absolutament, coses que deformen l'opinió. Sí que m'han dit que un 30 minuts pot ser un bon programa de reportatges, o un Documentos TV, o un Línea 900. Però clar, això és un 10 % de la programació. I no et negaré que de vegades m'ha sabut greu no tindre televisor quan feien un bon partit de futbol, perquè cadascú té les seves petites devocions. Però això sí: el 90 % restant de la programació és temps absolutament perdut, que s'acaba traient de la vida familiar o del temps dedicat a la lectura. Avui dia, cadascú es tanca a la seva habitació a veure el televisor i, quan se surt de la televisió, un es posa al seu ordinador personal o al seu videojoc, i acabem convertint-nos en éssers completament associats, i acabem fent ganivetades com ha passat aquest cap de setmana a Berga.

Ara que es parla tant de l'educació en valors, on col.loquem el consum responsable en aquesta educació?

AO. Doncs suposo que en el valor de la justícia, perquè, com he dit abans, hem de ser justos

amb la resta del món i consumir menys. Però tampoc no és l'únic valor que hem de defensar. Hem de defensar el valor de la solidaritat, el de la llibertat, de la cooperació entre tots... N'hi ha molts. Però, sobretot, el de la justícia, perquè estem en un planeta de recursos limitats.

"Hem de ser justos amb la resta del món i consumir menys"

A l'hora de practicar el consum responsable, les pressions familiars, dels amics, dels amiguets dels nostres fills, la publicitat, les festes de Nadal... un pot arribar a sentir-se una mica sol, no ?

AO. Afortunadament, ja comencen a haver-hi moviments de pares que s'associen perquè el nano no se senti sol. Potser el primer dia pot semblar una cosa estrambòtica, però quan dos o tres pares de la mateixa escola s'uneixen per fer coses concretes tot resulta més fàcil. Per exemple, quan els meus fills eren petits, es van posar molt de moda aquells dibuixos japonesos del Manga, com ara allò de 'Bola del drac'. A l'escola dels meus fills, un grup de pares va creure que allò era una ximpleria, i van fer una campanya molt forta, de la qual no sé si en van aconseguir res, però com a mínim, van fer pressió tots junts davant de TV3 perquè no posessin aquestes bajanades, i no ens sentíem sols. Déu n'hi dó la de pares que es van aconseguir. I quan dos o tres pares van decidir que en aquella classe no es farien festes d'aniversari, la cosa es va acabar ràpid. Vull dir que si els pares, els mestres i els nens van junts, jo penso que aquestes coses són bastant solubles.

"Quan dos o tres pares de la mateixa escola s'uneixen per fer coses concretes tot resulta més fàcil"

T'ho deia perquè, en un món que prima l'augment de la productivitat de les empreses, el culte a la imatge obliga a renovar constantment el vestuari, les cremes de maquillatge, la cirurgia estètica; en què, en un any, el cotxe o el mòbil ja s'han quedat antiquats... sembla que hem agafat el pitjor moment històric per a difondre i practicar el missatge del consum responsable...

AO. Potser sí. Abans, quan era jovenet i s'avariava alguna cosa, la portàvem a reparar. Ara, no. En comprem una de nova. Això és un mal costum de gairebé tots els ciutadans. Les coses s'han de reparar, els metalls amb què estan construïts són limitats. Se'ns ha ensenyat molt això d'"usar i tirar". Les màquines de fotografier d'un sol ús, per exemple: això és aberrant. En aquest sentit, hem d'aprendre dels nostres avantpassats, i utilitzar els materials responsablement i no consumir més del compte. I encara que el discurs popular sigui d'aquesta mena, hi ha contradiscursos com, per exemple, un moviment de gent que a mi m'anima molt que, després de comprar al supermercat tot de productes embolcallats amb tot tipus de material, un cop a la caixa, llencen tots els plàstics i papers inútils que embolcallen aquell producte. Això és una lliçó a tindre en compte.

Una altra cosa que m'anima molt és comprovar que, fa molts d'anys, per adquirir un producte agrícola que no hagués estat tractat amb fertilitzants, herbicides i d'altres productes químics, només hi havia una botigueta a tot Barcelona, al carrer Olzinelles de Sants. Avui dia n'hi ha 17. I algú em pot dir: "Sí, però mentrestant hi ha 36 Caprabos que han obert". Probablement. Tant s'hi val. Perquè allò que abans era una cosa petita i marginal, avui ja s'ha estès. Això ens diu que també hi ha gent que considera que hi ha coses que són una aberració i que inicia un recorregut contrari a aquest món consumista que ens atropella.

Parlem d'un bé escàs com l'aigua. Li ho dic perquè als meus alumnes ja els faig un discurs, potser catastrofista, que no tardarem a veure guerres per l'aigua...

AO. Efectivament, després del petroli li toca el torn a l'aigua. I, de fet, ja n'hi ha hagut, de guerres per l'aigua, com ara a Palestina, pel riu Jordà o per les aigües del Mar Mort, o a Turquia, amb els embassaments que impedeixen el reg de les terres fèrtils de l'antiga Mesopotàmia. Que hi haurà problemes per l'aigua, segur, almenys en algunes zones. D'altres, potser no, perquè tenen aigua en abundància. Però aquesta solució de les dessalinitzadores, que ara les plantegen per a Mallorca, tampoc no és la solució, perquè necessiten una gran quantitat d'energia, i llavors tindrem aigua, però no tindrem petroli per fer funcionar les dessalinitzadores. I això ens porta al discurs de sempre: fer-ne un consum responsable. Per exemple, les piscines, només municipals. I si algú vol una piscina particular o un camp de golf, d'acord, però que el seu preu sigui tan alt que el desincentivi de seguida.

Aquestes coses s'han de començar a fer, i nosaltres mateixos cal que en fem un consum responsable: a Barcelona en gastem uns 150 litres per persona i dia, que pot resultar excessiu, però no ho és. Perquè a Sant Cugat en gasten 450 i a l'Ametlla del Vallès, 750, perquè allà hi ha jardins i una sèrie de coses que provoquen aquesta despesa. Hem de començar a fer alguna cosa i mentalitzar-nos.

"Cal que fem un consum responsable"

És que, a més, la Mediterrània és una zona seca, on plou poc, cada cop fa més calor...

AO. Estem generant que la temperatura mitjana de la Terra pugi cada cert temps no sé quants graus, i l'efecte hivernacle, i el CO2 que posem a l'atmosfera... I això és un problema greu. Jo sempre dic que a mi em feia enfadar molt veure com, ara no, però fa uns dos anys sí, l'Ajuntament deia que passava un cop al mes a recollir els mobles vells pel teu barri. I tu et passejaves pel carrer i veies menjadors sencers tirats pel terra, i veies llits, calaixeres, armaris... I et preguntaves: "I això què fa aquí? No, que ja feia vint anys que teníem aquests mobles, i ara en tenim de nous... I quants d'arbres hem hagut de tallar per tindre un menjador nou?" Siguem una mica responsables: abans, a l'Edat Mitjana, o més cap a aquí, a les cases de pagès, una taula durava tres-cents anys, o com a mínim, tota una generació. Per què hem de tindre nosaltres una taula nova cada any? No sé, coses d'aquestes.

Des de Justícia i Pau, penseu traslladar aquest missatge a les escoles de Primària, en forma de xerrades, o als instituts amb crèdits variables?

AO. Estem elaborant una guia de consum responsable que estarà impresa d'aquí a 15 dies. Oralment, durant tot aquest curs, hem estat fent una campanya de consum responsable, hem tingut diferents jornades dedicades als mestres, hem fet un curset, tallers pràctics d'anar a un supermercat amb un expert perquè ens digui què cal comprar i què no cal comprar... Portem vuit o nou mesos treballant aquest tema. El que no sé és si això acabarà convertint-se en un crèdit variable als instituts, perquè els instituts, de moment, no els toquem...

Home, a mi, com a professor de Secundària, m'interessaria fer-ne un per al curs que ve amb el meu alumnat...

AO. De fet, aquest cicle de xerrades que hem fet a les escoles de la zona ja és una primera manera de conscienciar els pares i mares. I si algú com tu hi està interessat, a Justícia i Pau disposem de molt material per treballar.

Parla'm una mica de la revista Opcions, la qual vas esmentar a la xerrada...

AO. Està feta amb molt pocs mitjans, però amb una gran categoria professional, En total, són quatre persones per treure una revista cada dos mesos. Necessita de tot un expedient llarg, ja que han de recollir informació, compaginar-la... Però clar, en un tema tan delicat com les empreses han de mirar de no equivocar-se, perquè si l'empresa ho fa malament i resulta que no ho fa així de malament, l'endemà mateix ja tenen l'advocat de l'empresa disposat a posar-los una querrela. Han d'anar amb molta cura amb les coses que diuen, s'han d'informar molt bé. El sistema amb què treballen és que, de cadascuna de les edicions que surten cada dos mesos, hi ha un quadernet central de caràcter monogràfic que ocupa un determinat nombre de pàgines, i després d'altres informacions diverses i notícies marginals. Es parla també de la Banca Ètica, sobre si els teus estalvis són profitosos o, al contrari, poden fer mal. O, posem per cas, quan t'has de comprar un frigorífic: la revista et parla de què hi ha darrera d'aquestes empreses de frigorífics, qui s'hi amaga, qui en té el capital, com tracten els obrers... i a partir d'aquesta informació fiable, que la fan molt curosament, perquè s'hi juguen el prestigi i les peles, quan vas a comprar, tens més criteris per saber si compres això o compres allò.

En poques paraules: què és la Banca Ètica?

AO. És aquella banca que reuneix unes condicions que la banca convencional no reuneix. La Banca Ètica et garanteix que aquells diners que hi diposites no aniran a parar mai a destinacions negatives, com ara la producció d'armes, temes nuclears, drogues, prostitució, treball infantil, discriminació de la dona o la contaminació. Llavors saps que els teus diners aniran invertits a negocis als quals es donarà crèdit, però sempre condicionat que l'empresa no es dediqui a cap activitat de les abans esmentades. Això des del punt de vista de qui posa els diners.

Des del punt de vista de qui rep el diner, la característica principal és que no et demanen

hipoteca, ni aval, ni garantia. Per la qual cosa, es pensa que aquesta gent perdrà bous i esquelles deixant uns diners a aquells que no es comprometen a tornar-los. Però l'estadística ens demostra que hi ha menys impagats a la Banca Ètica que a la banca convencional. Per què ? Perquè està demostrat que la majoria de gent que demana diners els dedica a la producció i no pas al consum. Si tu demostres que el crèdit que demanes és a per un cotxe que usaràs per al transport, te'l donen; si el cotxe és per anar a passejar el diumenge, et diran que vagis a peu o en autobús, i no te'l donaran.

La Banca Ètica, a més, compta amb un equip d'assessors que cada mig any o cada any, et fan una auditoria, i mira com va el teu negoci i t'assessoren si no va pel ben camí.

I, en tercer lloc, que els crèdits, en un 80 % es concedeixen a dones, que sembla que tenen més cura dels diners que els homes. Amb aquestes tres condicions, la Banca Ètica té menys morosos que la convencional, tot i que concedeix diners sense aval.

Així doncs, la idea que els diners deixats no seran mal usats i rebre amb la idea que no necessites aval, són les dues característiques bàsiques de la Banca Ètica.

Com a consumidor individual, i davant les pràctiques abusives de certs bancs, caixes o multinacionals, decideixo no invertir-hi els meus diners. Però, què més puc fer?

AO. Com a consumidor, poca cosa. Reduir el consum, triar els productes i practicar la Banca Ètica. Però també es poden fer boicots puntuals, com ara el que hi va haver fa un temps a Leche Pascual aquí a Catalunya: la gent va dir 'no compreu', i les vendes van baixar en picat, i al cap d'un temps, l'empresa va reaccionar. Altres coses. La festa del Comerç Just que va haver-hi ahir a la plaça de Catalunya, en què van estar-hi treballant entre 300 i 500 persones; col.laborar amb aquestes coses també és una bona manera d'actuar.

Hi ha dos serrells en què també es pot actuar. En el món del treball, cada vegada que creem una empresa, intentant que tingui caràcter cooperatiu, ja que si es tracta d'una Societat Anònima o Societat Limitada, el capital se'n van cap a un lloc i els treballadors es queden en un altre. Amb això, perills laborals actuals com la deslocalització deixen d'existir. Una altra cosa que hem de fer és reduir la nostra jornada laboral, perquè si no, no resoldrem mai l'atur, o sigui, hem de treballar menys perquè els altres puguin treballar. I algú dirà: 'i això vol dir cobrar menys?'. Sí, però com que consumim menys, també gastarem menys. Tot quadra. També hem de començar a crear sindicats mundials, ja que no hi cap sindicat que protesti a la Xina, per exemple, Recordo que fa uns anys va haver-hi una vaga a la Volkswagen que els treballadors van fer, i al cap d'uns mesos van tornar a la feina amb el cap baix sense haver aconseguit res. Per què ? Perquè l'empresa tenia una planta productora al Brasil, on es fabricava el mateix model de cotxe, i allí van començar a fer hores extres per compensar la pèrdua d'Alemanya, amb la qual cosa els treballadors del Brasil van guanyar unes hores extres i l'empresa no va perdre res. Solució ? Sindicats mundials.

En el món dels impostos hi ha l'objecció fiscal: pagar tots els impostos excepte els que corresponen a despeses militars. Hem de ser coherents. Si la despesa militar suposa el 6 % dels pressupostos de l'Estat i nosaltres hem de pagar 100 d'impostos, només en paguem 94. I fem la desobediència civil. Que ens multaran ? Dons perquè no es cregui l'Estat que les altres sis ens les posem a la butxaca, anem a una ONG i els hi donem. Que ens facin un rebudet i amb aquest anem a Hisenda i ho justifiquem. Però clar, acabes tenint una multa i acaba embargant-te Hisenda. Però pitjor ho van passar els primers objectors de consciència de l'Estat, que els enviaven tres anys al Sàhara. Les llibertats al llarg de la història sempre s'han hagut de guanyar. I aquí, des de fa 22 anys, promovem campanyes perquè la gent es negui a pagar els impostos que fan cap a la via militar. Això potser és una via marginal, però ja que estem tocant tots els punts, ho havia de dir.

"Les llibertats al llarg de la història sempre s'han hagut de guanyar"

Digui'm petits gestos que, des de casa, pares, mares i fills, podem fer cada dia per contribuir a un consum responsable.

AO. De moment, intentar no gastar tanta aigua, la suficient i prou. I, quan es té set, no fer-la passar amb llaunes. Si es demana una cervesa, si pot ser, de barril. I si no, demanar-la amb una ampolla de vidre. Si ens l'ofereixen amb llauna, no acceptar-la. Per què ? Doncs perquè per aconseguir aquell metall, s'han de remoure tones de terra. I, després que aquella beguda edulcorada no et fa passar la set, llences l'envàs pel terra perquè ja no serveix.

De vegades, per fer broma amb els meus alumnes, els dic que, abans, a les aules, per fer-se passar la set, hi havia dos cànirs a l'entrada. No sé si haurem de tornar als cànirs o no, però allí a la Universitat, al pati, hi ha na fonteta en què, espitjant un botonet, surt un rajolí d'aigua i beus d'allà.. Són petites coses que podem fer.

O, per exemple, quan portem el berenar als nanos, després de l'escola, intentem no dur productes embolcallats, ni bolleria industrial, el més natural possible. El berenar es prepara, com sempre, a casa, i sense cap tipus d'embolcall.

O una cosa amb la qual estic molt motivat, que és la que fa referència a tota la qüestió bèl·lica., ja que mon pare va lluitar, durant la Guerra, al bàndol republicà, i va estar en un camp de concentració franquista. Quan al cap de quatre anys, va tornar a casa, ens va dir que a la llar no entraria mai res que pogués recordar la Guerra, ni el tebeo del Capitán Trueno, ni un soldadet de plom, ni una pistola d'aigua. Una pistola d'aigua és antieducatiu, igual com certs jocs de les Play Station o consoles d'aquestes que, per descomptat, mons fills no n'han tingut mai cap. O comprar roba de segona mà. O, com es feia abans, aprofitar la roba de germans, de cosins...

Una darrera cosa: fa molts anys, Martin Luther King va tindre un somni. Quin és el teu, Arcadi?

AO. Doncs suposo que bastant semblant al seu. És molt senzill: que la gent que viu en aquest planeta pugui viure amb dignitat. Perquè hi ha la possibilitat que això pugui ser cert. Tenim recursos humans, recursos naturals i recursos tècnics per a aconseguir-ho. I això no ho podíem dir fa tres-cents anys, perquè, possiblement, si hi havia una inundació, hi havia una sequera o un terratrèmol, potser ens havíem de morir com a mosquits.

Però ara ja tenim avions que el mateix dia arriben a la zona de la catàstrofe. I tenim la possibilitat que, si un any hem tingut una mala collita allà, la puguem compensar amb la bona d'aquí. I si no obtenim la solució a un problema mèdic d'aquí, la tinguem en un laboratori d'allà. Tot és qüestió de voluntat política. Però justament ara anem en direcció contrària.

Ara fa quinze dies, vaig llegir una notícia que em va entristir molt. Els fàrmacs anti-sida, que són molt cars, l'Índia els venia barats perquè la seva llei de patents no els obligava a cobrar-les durant uns anys, de manera que podien vendre genèrics barats a l'Àfrica, ja que els provinents d'Amèrica o d'Europa són més cars per les patents.

Ara, els laboratoris europeus han pressionat el govern de l'Índia, i aquest ha presentat un projecte de llei pel qual es prorroga la durada de les patents, i així no es puguin vendre medicaments barats a l'Àfrica. Per tant, resposta mèdica a la Sida, la tenim. Voluntat política i econòmica, en direcció contrària.

Jo veig que objectivament les coses es poden arreglar, perquè hi ha mitjans per fer-ho, però el que falta són valors, voluntat política, educació, etc. Per egoisme, no ho sabem fer. Perquè les solucions les tenim, diferent que no les tinguéssim. Els que han impulsat això, per altra banda, són els laboratoris Wering i Glaxo, dos dels més grans del món, que no han parat fins aconseguir que l'Índia canviés això. Són uns impresentables, vergonya els hauria de fer. L'altre dia vaig entrar en una lloc on hi havia un rètol en què deia "Patronat protegit per Wering". Quines penques ! Això s'hauria de dir públicament, vergonya els hauria de fer. I anar-los-ho dient públicament. No sé, coses d'aquestes.

(Aquest text és la versió completa de l'entrevista publicada al número 2 del butlletí AMPAPAT, de l'Associació de Mares i Pares de l'escola Vila Olímpica, descarregable a www.escolavilaolimpica.org.)*